

Марія Шевчук

студентка гр. ФБСзм-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Андрій Кізіма

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ: СТРУКТУРНО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

У банківському секторі України, зважаючи на складну фінансово-економічну та військово-політичну ситуацію, стрімко продовжує зростати частка проблемних кредитів у загальній структурі активів вітчизняних банків. Серед основних причин зростання проблемної заборгованості банківських установ учені виокремлюють: «початок воєнних дій на сході України, анексію Криму, проведену НБУ оцінку якості активів банків (AQR), що спонукало банки визнати багато кредитів непрацюючими; запровадження більш жорсткого визначення терміну «непрацюючий кредит (NPL)» відповідно до міжнародних практик; визнання непрацюючих кредитів Приватбанком після націоналізації» [3], загальний спад економічної активності в наслідок запровадження локдауну в Україні та світі, а також помітне знецінення гривні, що, своєю чергою, негативно вплинуло в тому числі і на рівень доходів клієнтів вітчизняних банківських установ.

Відтак є необхідність проаналізувати обсяги й динаміку проблемних кредитів вітчизняних банків, позаяк саме вони є продуцентами потенційних кредитних ризиків у банківській системі України.

Передусім зазначимо, що господарюючі суб'єкти повертають отримані кредити значно гірше, аніж фізичні особи (за даними НБУ, «частка NPL за позичальниками-юрособами у грудні 2022 року становила 40,5%, за позичальниками-фізособами – 32%» [2]). Це обумовлено насамперед «тим, що, по-перше, частка корпоративних позичальників відчутно більша. Бізнесу банки видали 75% усіх кредитів, населенню – 21%. Є ще міжбанківські кредити та позики, видані місцевим органам влади. Але їх обсяг незначний. По-друге, бізнес зазнає серйозніших проблем із поверненням боргів у зв'язку з енергодефіцитом, знищенням застав тощо. А оскільки в компаній багато «довгих» кредитів, процес їх стягнення для банків досить складний. Кредитний портфель фізосіб переважно складається з короткострокових позик, які часто видаються під десятки і навіть сотні відсотків річних. Відповідно банки спочатку страхують себе від ризиків неповернення, тому неможливість «вибити» борги з таких позичальників хвилює кредиторів не настільки сильно» [2].

Загалом же усіх господарюючих суб'єктів, які мають певні труднощі з погашенням взятих кредитів, фахівці умовно поділяють «на три групи. Перша група – це компанії, які опинилися (їх активи, виробничі потужності) на територіях, де тривають бойові дії, або на територіях під окупацією. Вони кредити не обслуговують зовсім. Серед таких позичальників є всі категорії бізнесу – починаючи від металургійних підприємств, машинобудівників і хімічної промисловості, закінчуючи ритейлом і сільгоспідприємствами. Друга група –

найбільш платоспроможні позичальники. До них належать компанії сфери торгівлі (як оптової, так і роздрібною), аграрії, підприємства енергетичної галузі, частково промисловість і логістика. Третя група – це бізнес, який через різні причини не може повністю погашати кредити (ушкоджено обладнання, втрачено ринки збуту, скорочено виробництво через відключення електроенергії), але намагається віддавати банкам хоча б частину боргів. У цій категорії багато забудовників, підприємств харчової промисловості, машинобудівної галузі та компаній із сфери послуг. Загалом відсотки за кредитами на сьогодні погашають 75–80% компаній-позичальників. По суті, це і є найплатоспроможніша частина економіки, яка продовжує функціонувати та хоч якось заробляти» [2].

Детальну інформацію щодо структури й динаміки кредитів та частки непрацюючих кредитів у банківській системі України подано у табл. 1.

Таблиця 1

Структура і динаміка кредитів та частка непрацюючих кредитів у банківській системі України у 2018-2023 роках [4]

	01.01.2018	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023
Кредитні операції:						
Кредити корпоративному сектору	892 900	959 601	847 259	795 405	835 658	847 586
непрацюючі кредити	500 263	535 770	456 074	371 157	301 665	363 321
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	55,83	53,83	46,66	36,10	42,87
Кредити фізичним особам (включно із фізичними особами-підприємцями)	174 448	202 202	214 252	208 383	256 291	224 260
непрацюючі кредити	93 353	93 086	73 077	58 230	43 210	68 272
частка непрацюючих кредитів, %	53,51	46,04	34,11	27,94	16,86	30,44
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	22 046	28 888	31 368	34 057	30 581	36 917
непрацюючі кредити	1 372	1 073	946	984	256	4
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	3,71	3,02	2,89	0,84	0,01
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1 519	2 867	4 717	11 734	27 037	24 800
непрацюючі кредити	10	838	683	0	0	507
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	29,22	14,48	0,00	0,00	2,04
Всі кредити	1 090 914	1 193 558	1 097 595	1 049 579	1 149 567	1 133 563
з них непрацюючі кредити	594 999	630 767	530 780	430 371	345 131	432 105
у т.ч. банки:						
з державною часткою, з них	397 563	437 101	396 903	310 225	253 977	323 134
АТ КБ "Приватбанк"	236 211	244 824	239 197	181 196	174 533	178 929
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	161 352	192 277	157 707	129 029	79 444	144 205
іноземних банківських груп	156 834	151 195	107 476	95 891	71 426	59 627
з приватним капіталом	30 169	31 233	26 401	23 975	19 728	49 344
Неплатоспроможні	10 433	11 238	0	280	0	0
частка непрацюючих кредитів, %	54,54	52,85	48,36	41,00	30,02	38,12
у т.ч. банки:						
з державною часткою, з них	71,12	67,92	63,52	57,41	47,08	53,05
АТ КБ "Приватбанк"	87,64	83,35	78,38	73,95	69,92	69,21
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	55,75	54,96	49,33	43,69	27,41	41,13
іноземних банківських груп	41,01	38,50	32,51	27,86	17,82	18,91
з приватним капіталом	24,08	23,01	18,57	14,56	9,43	23,60
Неплатоспроможні	43,02	52,04	0,00	74,77	0,00	0,00

Сумарний обсяг непрацюючих кредитів у банківському секторі України на початку 2023 року становив 432,1 млрд грн, зрісши за рік на 87 млрд грн. Причому «дві третини цього приросту надали державні банки (без урахування Приватбанку), ще 30% забезпечили банки з українським приватним капіталом» [1].

Безумовно, через неспровоковану російську агресію якість кредитного портфеля вітчизняних банків може і надалі погіршуватися. Проте в НБУ упевнені, що після переможного завершення повномасштабної війни українські банки поступово повертатимуться до стратегій скорочення непрацюючих кредитів, позаяк своєчасна оцінка банківськими установами свого кредитного ризику і здійснення продуманих реструктуризацій слугуватимуть міцним фундаментом для формування подальшої фінансової стійкості банківських установ. Тож у 2023 році Національний банк України має намір провести комплексну оцінку якості активів банківських установ, щоб переконатися у коректності їхніх підходів до оцінювання власного кредитного ризику.

Список використаних джерел:

1. Моїсєєв В. Приватбанк і всі-всі-всі: у яких банках більше поганих кредитів. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/rejting-bankiv-za-velichinoyu-nergasyuyuchih-kreditiv>
2. Харламов П. Понад третина кредитів у комерційних банках – проблемні. Хто в зоні ризику і що можна зробити. URL: <https://mind.ua/publications/20253001-ponad-tretina-kreditiv-u-komercijnih-bankah-problemni-hto-v-zoni-riziku-i-shcho-mozhna-zrobiti>
3. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 30% на початок 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>
4. Частка непрацюючих кредитів (NPL) в Україні становила 38% на початок 2023 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>